

MÕNINGAID ALAEALISTE KRIMINAALÕIGUSLIKU KAITSE KÜSIMUSI

E. Raal

Õigusteaduse kandidaat

Tartu Riikliku Ülikooli Õigusteaduskond

1. Viimastel aastatel on alaealiste kuritegevuse küsimusi käsitletud väga mitmest aspektist. Juriidilises kirjanduses on õigustatult pööratud suurt tähelepanu alaealiste kriminaalvastutuse ja sellest vabastamise probleemidele. Vähem tähelepanu on aga osutatud alaealiste **kriminaalõiguslikule kaitsele**, ehkki see etendab sotsiaal-elukondlike ja pedagoogiliste vahendite kõrval olulist osa alaealiste normaalse arengu kindlustamisel ja õiguserikkumiste ärahoidmisel.

2. Nõukogude riigis kaitstakse alaealiste õigusi ja seaduslikke huve perekonna-, tsiviil-, töö- jt. õigusvaldkondade normidega. Kriminaal-seadusandluse eripära seisneb selles, et ta kaitseb alaealise isikut, tema normaalset füüsilist ja vaimset arengut kuritegelike rünnete **vastu**. Kõik kriminaalseaduse sätted, mis kaitsevad inimese elu, tervist, vabadust, au ja väärikust, kindlustavad ka alaealise isikupuutumatumust. Arvestades aga seda, et ühiskonnaohtlikud ründed alaealiste suhtes põhjustavad raskemaid tagajärgi ja näitavad süüdlase suuremat ohtlikkust kui samade tegude sooritamine täiskasvanute suhtes, kehtib nõukogude kriminaalseadusandluses põhimõte, et kuriteo toimepanemine **lapsealises** suhtes on karistuse mõistmisel vastutust raskendav asjaolu „Eesti NSV kriminaalkoodeksi“ § 38 p. 5)¹. Karistuse mõistmisel on vastutust raskendavaks asjaoluks ka **alaealise kihutamine** kuriteo toimepanemisele või tema **ahvatlemine** kuriteost osavõtmisele (KrK § 38 p. 6).

Täiskasvanu, kes kuriteo toimepanemiseks kasutab kriminaalvastutusele nooruse tõttu mittekuuluvaid alaealisi (näit. alla 14-aastasi), vastutab ise selle kuriteo täideviimise eest.

KrK eriosa üksikute paragrahvide (§-d 115, 115¹ ja 118) eri lõigetes on otseselt ette nähtud vastava kuriteo (näit. vägistamisel) eest raskem karistus siis, kui tegu on toime pandud alaealise suhtes.

¹ Edaspidi KrK.

3. Kuid nõukogude kehtivate kriminaalkoodeksite eriosas on ka täiesti iseseisvaid paragrahve, kus nähakse ette vastutus **ainult alaealiste** suhtes toimepandud ühiskonnaohtlike tegude eest. Need spetsiaalsed sätted, mis alaealisi kaitsevad, ei ole koondatud meie KrK-s iseseisvaks peatükiks, vaid on paigutatud isikuvastaste või mõnede muude kuritegude peatükki. Selles osas erineb nõukogude kriminaalkoodeksite süsteem oluliselt mitmete teiste sotsialistlike riikide (näit. Tšehhoslovakkia, Ungari jne.) kriminaalkoodeksite süsteemist, kus vastavad sätted moodustavad kriminaalkoodeksi eriosa iseseisva peatüki – „Kuriteod noorte ja perekonna vastu.“ Juba see näitab nende maade kriminaalseadusandluse tähtsat osa noorte ja perekonna huvide kindlustamisel.

Eesti NSV kriminaalseadusandluses on üheks selliseks spetsiaalseks sätteks KrK § 121, mis näeb ette vastutuse vanema kuritahtliku kõrvalehoidumise eest lapsele kohtu poolt väljamõistetud **alimentide maksmisest**. Seda kuritegu karistatakse vabadusekaotusega kuni 1 aasta ja 6 kuuni või parandusliku tööga kuni 1 aastani.

Antud kuriteo moodustab lapse jätmine üksnes **ainelise toetuseta**, kui see on lapsevanemalt või mõnelt teiselt isikult (lapsendajalt jne.) kohtuotsusega välja mõistetud. Et vanemlike õiguste äravõtmine ei vabasta vanemat oma lapse ülalpidamise kohustusest (APEK § 51), siis võib antud kuriteo eest vastutada ka isa või ema, kel ei ole enam vanemlikke õigusi.

Meie seadusandluses ei ole aga ette nähtud vanemate kriminaalvastutust **kasvatuskohustuste kuritahtliku mittetäitmise** eest isegi siis, kui laps selle tagajärjel areneb täiesti vääras suunas ja satub kuritegevusele. Sellise vanema suhtes võib kohaldada „Alaealiste asjade komisjoni põhimääruse“ §-s 13 tähendatud ühiskondliku mõjutamise vahendeid, sealhulgas rahatrahvi kuni 10 rublani.²

Sageli on ühiskondliku mõjutamise vahendid küllaldased vanemate korralekutsumiseks. Kuid esineb ka juhtumeid, kus vanemal on head majanduslikud võimalused ja muud eeldused laste normaalseks kasvatamiseks, kuid ometi nad ei tee seda oma mugavusest või vastutustundetusest. Hoolimata ühiskondlikust mõjutamisest jäetakse lapsed täiesti järelevalveta, võimaldades neil õppimisest kõrvale hoiduda ja moraalselt laostuda. Alles hiljuti kirjutati selliseist vanemaist ajalehes „Edasi“.³

Vanemate süü tõttu hävines 6 lapse ühine kodu. Vanemad läksid lahku. Varakult murdeikka jõudnud tütar sattus moraalselt laostunud noorte jõuku. Ta suunati riiklikku kasvatusasutusse. Varsti paigutati internaatkooli ka teine tütar. Seal käitus ja õppis ta korralikult. Siis tõi ema tütre kasvatusasutusest koju. Kuid kodus algas

² Muudetud. «Põhimääruse» kehtiv redaktsioon (§ 19) näeb ette rahatrahvi kuni 30 rubla (ENSV ÜVT 1967, 51, 435). Vastutav toimetaja.

³ Ühiskondliku inspektori vaatenurgast. — «Edasi», 15. III 66.

taas langus: tütar töötas lohakalt, hulkus töölisnoorte kooli tundide ajal ringi, olles isegi vahel mitu päeva kodunt ära. Sellest ajast pärinesid juba tema esimesed õiguserikkumised. Tütarlaps läks isa juurde, kuid ka tema ei püüdnud last õigele teele suunata. Et vanemad ei loonud õppimisvõimalusi ka teistele lastele, võeti isalt ja emalt vanemlikud õigused.

Teine näide. Majanduslikult hästi kindlustatud isa tõi majja võõrasema. Kumbki ei hoolinud alaealisest tütarlapses ega püüdnudki talle uut olukorda selgeks teha. Tõrges tütar paigutati lihtsalt eraldi elama pooleli olevasse individuaalelamusse. Olles vabanenud iga-sugusest kontrollist, jättis tüdruk õppimise ja hakkas vanematele teadvalt elama amoraalselt: öised joomingud, mürgeldamised, halvad sõbrad jne. Järgnes sündmuste tavaline areng: alaealiste asjade komisjon, kohus. . . Vahepeal oli tütar saanud täisealiseks. Tal sündis vallaslaps, kelle ta andis väikelastekodusse, ise aga jätkas omaks saanud eluviisi, kuni läks varguse eest vanglasse.

Kuid elust on teada veelgi kurvemaid vanemlike kohustuste kuritahtliku täitmata jätmise tagajärgi, milles isa või ema süü on ilmne.

Tõsi, ka sellistes perekondades üleskasvanud alaealine peab vastutama ise oma tegude eest. Kuid ebaõige oleks jätta sellised vanemad karistamata või piirduda nende suhtes alati ühiskondliku mõjutamise vahenditega. On tarvis tõhusamaid õiguslikke vahendeid, et nõuda vanemilt oma kohustuste täitmist. Kehtiv seadusandlus annab selleks vähe võimalusi. Ta ei näe ette isegi sellist vanemate karistamise võimalust administratiivkorras. Näib, et selles osas vajaks seadusandluse täiustamine tõsist kaalumist. Muidu võib kujuneda omapärane olukord: kodanikku, kes ettevaatamatuse (hoole-tuse) tõttu ei täida näiteks oma kohustusi riigi või ühiskonna vara valve alal, võidakse karistada kuni 1-aastase vabadusekaotusega, kui ta põhjustab oma kohustuste rikkumisega suure varandusliku kahju (näit. ulatuslik riisumine valvatava kaupluse juurde magama-jäämisel). Kui lapsevanem aga täiesti teadvalt ja kuritahtlikult ei täida kasvatuslikke kohustusi ning jätab lapsed järelevalveta ja need just selle tagajärjel moraalselt laostuvad, rikuvad avalikku korda ja panevad toime raskeid kuritegusid, siis jääb selline vanem vanemlike kohustuste täitmata jätmise eest karistamata ja tema suhtes võidakse kohaldada vaid ühiskondliku mõjutamise vahendeid. On ilmne, et tähendatud vanemlike kohustuste rikkumise raskus ja tagajärgede ohtlikkus peaksid leidma ka vastava hin-nangu meie kriminaalseadusandluses, olenemata alaealiste endi vastutusest. Vaevalt arvab keegi, et vara tuleks tugevamini kaitsta kui meie kasvava põlvkonna normaalset arengut.

4. Alaealiste kõlbelise arengu kaitse seisukohalt on oluline täht-sus ka Nõukogude liiduvabariikide kehtivais kriminaalkoodeksis sisalduvail sätteil, mis näevad ette range vastutuse **alla kaheksateist-**

kümne aasta vanuse isiku kaasatõmbamise eest kuritegevusele, samuti alaealise kasutamise eest parasiitliku äraelamise eesmärgil.

Eesti NSV KrK § 202 järgi karistatakse neid kuritegusid toimepannud isikuid vabadusekaotusega kuni viie aastani või asumisele saatmisega samaks tähtjaks.

Antud tegude eest võivad vastutada mitte ainult lapsevanemad, vaid ka teised täiskasvanud, kelle initsiatiivil pannakse alaealise osavõtul toime kuritegu. Mõnikord kasutatakse alkoholi andmist alaealistele nende kaasatõmbamiseks kuritegevusele. Kui on tuvastatud, et süüdlasel oli alaealisele alkoholi andmisel just see eesmärk, vastutab ta KrK § 202 järgi.

Iga Nõukogude kodaniku **moraalseks** kohustuseks on kaitsa alaealisi alkoholi laostava mõju vastu. Kahjuks esineb meil aga üsna sageli juhte, kus täiskasvanud toimivad otse vastupidi. Kas oma vastutustundetuse tõttu või teatavatel madalatel ajedel ahvatlevad nad alaealisi joomisele ja joodavad neid purju. Meie vabariigi kriminaalseadusandlus ei näe alaealiste purjujootmise eest ette vastutust. Täiskasvanute selline käitumine on aga sageli otsene tingimuste loomine ühiskonnavastaste harjumuste ning joomahimu tekkimiseks ja alaealise moraalseks languseks. Täiskasvanud, kes meelitavad alaealisi alkoholi tarvitama ja joodavad neid purju, on suure ühiskonnaohtlikkusega ka siis, kui alaealised ei sooritagi alkoholi mõjul õiguserikkumist. Alaealiste kaitsmiseks täiskasvanute selliste ühiskonnaohtlike tegude eest tuleks ette näha range vastustus.

Selles osas võib huvi pakkuda mitte ainult teiste nõukogude liiduvabariikide ning sotsialismimaade, vaid ka üksikute kodanlike riikide kriminaalseadusandlus. Nii näiteks nähakse **Kanadas** ette kaks aastat vanglakaristust pideva joomise eest korteris, kus elab laps. **Bulgaaria Rahvavabariigi** kriminaalkoodeksi (§ 155 lg. 1) järgi karistatakse isikut, kes joodab purju alaealise, vabadusekaotusega kuni 6 kuuni.

Tšehhoslovakkia Sotsialistliku Vabariigi kriminaalkoodeks (§ 213) näeb ette kuni 1-aastase vabadusekaotuse isikule, kes annab alaealisele tarvitamiseks alkohoolseid jooke sellises koguses, mis võib luua ohu tema tervisele. Ulatuslikku tähelepanu pööratakse alaealiste kõlbelise arengu kindlustamisele ka **Ungari Rahvavabariigi** kriminaalseadusandluses. Ungari KrK (§ 274 lg. 1) näeb ette karistusena vabadusekaotuse kuni kolme aastani lapsevanemale või teda asendavale isikule, kes oma käitumisega asetab lapse füüsilise ja kõlbelise arengu tõsisesse ohtu. Sama karistus ähvardab kriminaalkoodeksi järgi ka neid täiskasvanuid, kes kallutavad või püüavad kallutada alaealist kuriteole või amoraalsele eluviisile.

Nimetatud maade kogemused näitavad, et selliste seaduste kohaldamisel esineb küll teatavaid raskusi, näit. kuriteo tõendamise

raskus jne., kuid arvestades alaealise normaalse arengu kindlustamise tähtsust, õigustab selline vastutuse kord end.

5. Nõukogude kehtivas kriminaalseadusandluses kaitseb üsna ulatuslik normide süsteem alaealise normaalset **sugulist arengut**. Nähakse ette range vastutus alaealise vägistamise eest. Seda kuritegu karistatakse pikaajalise vabadusekaotusega või eriti raskendavil asjaoludel isegi surmanuhtlusega (§ 115 lg. 3). Karistatav on ka mittevägivaldne suguühendus alla kuueteistkümneme aasta vanuse naissoost isikuga (§ 116), samuti alla kuueteistkümneme aasta vanuste isikute kõlbeline rikkumine liiderlike tegudega nende suhtes (§ 117). Seoses Eesti NSV KrK täiendamisega 1965. a. 29. augustil⁴ §-ga 115¹ tugevdati ühtlasi ka alaealiste kaitset nende suhtes vägivaldselt toimepandavate seksuaalse kallakuga loomuvastaste tegude eest.

Kohtupraktika näitab, et seksuaalkurjategijad, kellel on eriti kalduvus loomuvastasteks tegudeks, eelistavad oma ohvreina alaealisi. Seda nähtavasti sellepärast, et nende alistamine või neilt nõusoleku saamine on lihtsam kui täiskasvanute puhul.⁵ Sealjuures on kannatanute sattumist kurjategija mõju alla nii mõnigi kord soodustanud alaealise võhiklus ja naiivsus põhimistes seksuaalelu küsimustes, ehkki tegemist on juba vanemate klasside õpilastega. Õigeaegne ja oskuslik seksuaalkasvatus koolis etendaks vajalikku osa ka alaealiste kaitsmisel selliste kuritegude eest.

Mõningad uurimused näitavad, et alaealiste suhtes toimepandud seksuaalkuritegudest on umbes ³/₄ aset leidnud alkoholi mõjul, kusjuures tihti osutuvad kannatanuiks alaealised, kes ise tarvitavad koos süüdlastega alkoholi ja, oskamata karta selle toimet, jäävad purju ning satuvad kurjadesse kättesse.

Alaealiste kaitsmine alkoholi laostava mõju eest on vajalik ennekõike nende normaalse arengu kindlustamiseks. See aitaks vähendada ka noorte kuritegevust. Kuidas kool saaks omalt poolt mõjutada alaealisi alkoholsete jookide tarvitamisest hoiduma, sellele tuleks pedagoogide kollektiivil tõsiselt mõelda. Meie õpilastes tuleks sisendada varakult täit teadlikkust sellest, et alkoholsete jookide mittepruukimine ei ole naeruväärne askeetlus, vaid alaealiste juures ainuõige. Praegu mõtlevad paljud alaealised teisiti, olgugi et üldhariduslike koolide õpilasreeglid⁶ IX–XI klassile ütlevad: „Õpilane on karske, ta ei suitseta ega tarvita alkoholiseid jooke“. Nii imelik kui see ka on, ei esita nimetatud reeglid seda nõuet noorematele, näit. V–VIII klassi õpilastele. Ometi puutuvad alaealised

⁴ ENSV ÜT 65, 35. 142.

⁵ Vt. ka Эндрю Трайлер. Нормы уголовного кодекса о преступлениях против половой морали. — «Обзор Венгерского права», 1964, I. lk. 22.

⁶ Kinnitatud Eesti NSV haridusministri 11. aug. 1961. a. käskkirjaga nr. 165.

kokku alkoholiga ammu enne seda, kui jõuavad vanemasse kooliikka. Ühe meie alaealiste kasvatusasutusse sattunud noortest oli alkoholiga tutvust teinud 73% ammu enne 16–17-aastaseks saamist. Saksa Demokraatliku Vabariigi 4 koolis läbiviidud 1226 õpilase küsitlus näitas, et kõigist 7–9-aastastest õpilastest oli 76% alkohoolseid jooke tarvitanud; 10–15-aastastest aga 95%.⁷ On ilmne, et alkoholiga teevad paljud õpilased tutvust juba varases koolieas.

Alkoholivastane kasvatus peaks olema nõukogude pedagoogikas väärilisel kohal, nagu seda on ateistlik kasvatus. Alkohol ei ohusta meie kasvavat põlvkonda praegustes tingimustes vähem kui religioossed igandid, pigem on see vastupidi. Muidugi on alkoholismi probleemi tarvis põhjalikult uurida veel mitmete teistegi teadusalade, nagu arsti-, majandus- ja õigusteaduse aspektist. Vastasel korral ei ole võimalik kavandada efektiivseid abinõusid meie noorte eemalhooldmiseks sellest pahest.

6. Viimasel ajal vahetatakse meie ajakirjanduses elavalt mõtteid noorsoo kasvatamise tähtsaimates probleemides. On väljendatud ka arvamust, et karistusvahendite piiratus ja alaealistele omistatud laialdased õigused ning nende sagedane rõhutamine on tekitanud paljudes noortes **vastutamatus-** ja **karistamatusetunde**, millega omakorda on seletatav nende väär käitumine. Olukorra parandamiseks peetakse vajalikuks pedagoogide õiguste laiendamist ja õpilaste suhtes kohaldatavate kasvatusvahendite, eriti aga karistusviiside täiustamist. Mõned soovivad ka alaealiste õiguste ja soodustuste piiramist ning kriminaalseadusandluse mõningat muutmist, näiteks alaealiste kriminaalvastutusele võtmise vanuselise piiri alandamist jne.

On õige, et alaealises tuleb maast-madalast arendada kohusetunnet, arusaamist sellest, et tema ise kannab täit vastutust igal oma teo eest. Kas sealjuures on aga vaja kärpida alaealise õigusi? Meie arvates – ei. Enamusel praegustest noortest on paremad õppimis- ja elutingimused kui omal ajal olid nende vanemal. Kuid selles pole midagi ebaloomulikku ja vaevalt saab siit otsida kohusetundetuse ja väärkäitumise juuri. Pealegi näitavad mõningad uurimused, et väär käitumist ja huligaanitsemist esineb käesoleval ajal suhteliselt rohkem ikkagi nende noorte hulgas, kes elavad halvemates materiaalses ja kultuurilistes tingimustes. „Sul on riigi toit kõhus, riigi poolt antud ülikond seljas ja kingad jalas, saad tasuta haridust ilusas koolimajas, sul on kõik võimalused“ jne., kas nende sõnadega algav manitsus paneb väärtalt käitunud noort sügavamalt järele mõtlema oma teo üle, selles tuleb tõsiselt kahelda

⁷ Vt. M. Vamosi. Die Ansichten über das Trinken von alkoholischen Getränken bei Schulkindern. — «Die Begutachtung und Behandlung erwachsener und jugendlicher Täter». Heft 9. Jena, 1966, lk. 193.

Kohuse- ja vastutustundetuse tekkimist ei saa seletada ka üksnes karistusvahendite nappusega. Põhjusi on palju rohkem. Sageli oleme oma nõudmistes ebajärjekindlad. Esimese klassi õpilasele antakse õpilaspilet – tema esimene koodeks, mis sisaldab käitumisreegleid. Kuid kas me alati reageerime nende reeglite mittetäitmisele. Kas sageli ei möönda juba vastavate nõuete kehtestamiselgi seda, et kõiki neist ei täideta ja vahel polegi võimalik täita. Või õpilase kirjalik päevaplaan? Kas keegi on uurinud, kui paljud õpilased ja millises ulatuses seda täidavad? Kui alaealine aga maast-madalast kogeb, et isegi kirjapandud käitumisjuhiseid võib suvaliselt jätta täitmata, ilma et sellest tekiks pahandusi, siis võib ta harjuda aeg-ajalt ükskõikselt ja vastutustundetult suhtuma ka kõigisse temale pandavaisse kohustustesse, sisaldugu need kas moraali- või õigusnormides. Sellise juba väljakujunenud hoiaku muutmiseks on tõepoolest vaja tõhusaid kasvatusvahendeid, mille kohaldamisel alaealine tunnetab, et vanemad, kool ja ühiskond pole tema suhtes võimetud.

Alaealiste kasvatamine ja õpetamine on vanemate ja pedagoogide **õiguslik kohustus**, mille täitmiseks peab seadusandlus neile andma ka vastavad õigused kasvatatavate suhtes. Nende õiguste sisu ja ulatus on määratletav, lähtudes nõukogude pedagoogika põhiseisukohtadest. Koolis kasutatavad ergutus- ja karistusvahendid määratakse kindlaks haridusministeeriumi vastavais eeskirjades. Võimalik, et praegu ettenähtud vahendeist äärmuslikeks juhtumeks ei piisa. Nähtavasti on erikoolide režiimi tugevdamiseks tarvis suurendada ka karistumäärade rangust ja hulka. Nende küsimuste lahendamine on meie kasvatusteaduse pakilisemaid ülesandeid. Ignoreerida teaduse seisukohti ja pidada õigeks iga meetodit, mis annab (või näib andvat!) konkreetsetes olukorras positiivseid tulemusi, on ohtlik. Õigesti märgib Tallinna 2. Keskkooli õppealajuhataja V. Kond, et „... meetodid peavad vastama soovitud tulemustele, sellele, missugusena me tahame kasvatatavat näha.“⁸ Ainult seaduslike vahenditega saame alaealistes süvendada kohusetunnet, korraarmastust ja austust seaduse vastu.

Ebapedagoogiliste ja seadusevastaste vahendite (näiteks kehaline karistus) kohaldamine kasvatatavate suhtes võib põhjustada raskeid tagajärgi.

Kehalise karistuse suhtub pedagoogika nõukogude koolis täiesti eitavalt.⁹ Seoses sellega on pedagoogid tõstatanud küsimuse, kas õpetajal ja kasvatajal ei ole õigust kasutada füüsilist jõudu ka alaealise kuuletumisele sundimiseks, s. t. tema korrarikkumise vahetuks tõkestamiseks, kui see ei ole teisiti saavutatav. Selline füüsilise

⁸ «Nõukogude Õpetaja», 12. II 1966.

⁹ Vt. Pedagoogika põhijooned. Kirjastus «Eesti Raamat», Tallinn, 1965, lk. 170.

jõu kasutamine ei ole meie arvates kehaline karistus. Kui kasvandik ei lõpeta korrarikkumist ega allu tavalisele mõjustamisele, siis on tema käitumise vahetuks tõkestamiseks vajaliku füüsilise jõu kasutamine põhjendatud. Sellisel juhul puudub alus kasvataja vastutusele võtmiseks.

Teatava kuriteo, näiteks isiku kallal vägivaldlateo faktilisi tunnuseid sisaldava teo ühiskonnaohtlikkus ja õigusvastasus võib puududa eriliste asjaolude ja tingimuste tõttu, milles see tegu toime pannakse. Nende asjaolude ning tingimuste esinemisel ei ole vastav tegu ühiskonnale kahjulik, vaid vastupidi – on **kasulik** ja **vajalik**. Tavaliselt esinevad sellised asjaolud seaduses või mõnes muus normatiivaktis sätitud kohustuste või õiguste teostamisel. Teo ühiskonnaohtlikkust ja järelkult ka kuritegelikkust kõrvaldavaks asjaoluks võib olla ka kasvatuskohustuste ja õiguste teostamine.

Alaealiste **koduse** kasvatamise vahendid ei ole normatiivselt reguleeritud ja vaevalt olekski selliste eeskirjade kehtestamine siin õige. Vanemlike õiguste teostamine võib olla seotud rea sunnivahendite kohaldamisega laste suhtes, näiteks lapse liikumisvabaduse piiramine, tema keha puutumatus rikkumine jne. Selliste vahendite kohaldamine ei moodusta kuritegu, sest ta on õiguspärane. Kui vanem aga ilmselt ületab oma võimupiire ja tekitab lapsele terviserikke või piinab teda, on tegemist õigusvastase teoga, millele võib järgneda kriminaalvastutus.

Mõningad uurimused kriminoloogia laboratooriumis näitavad, et meie kodudes kohaldatakse laste suhtes kehalist karistust veel võrdlemisi laialdaselt. Nii kasutasid 100-st küsitletud perekonnast kehalisi karistusi 93 perekonda, sealjuures 60-s perekonnas anti lastele vitsu, 33-s perekonnas aga kasutati teisi kehalisi karistusi (näit. käega ühekordset löömist, juustest sakutamist). Paistab, et kehaliste karistuste kohaldamist ei esine vähem ka pedagoogide endi, samuti arstide ja juristide perekondades.

Nõukogude pedagoogikas on laste kodusele kehalisele karistamisele pööratud vähe tähelepanu. Elu on mõneski osas läinud oma rada. Kas see on õige? Teadus peab siin ütleva oma põhistaatud seisukohad. Huvitav on märkida, et kehalisi karistusi kohaldanud 93-st perekonnast jõudsid ainult 12 järeldusele, et kehaline karistus ei õigustanud end üldse, 12 arvasid, et osaliselt õigustas, ning 60 leidsid, et kehaline karistus andis positiivseid tulemusi.

Sageli loetakse lapsevanemad ja kool **võrdselt** vastutavaks õpilase käitumise eest. Kuid võrdne vastutus ja võrdsed kohustused eeldaksid ka võrdseid õigusi. Neid aga ei ole ega saagi olla. Mui-de, üle 90% vanematest, kes ise on kohaldanud laste suhtes kodus kehalisi karistusi, on kategooriliselt nende rakendamise vastu koolis.

Alaealiste suhtes kodus ja koolis kohaldatavate mõjutamisvahendite, sealhulgas karistuste efektiivsuse uurimine on kaasajal

aktuaalne ülesanne. Ta võimaldab vältida seni tehtud vigu noorsoo kasvatamisele ja aitab kaasa õiguserikkumiste ärahoidmisele alaealiste hulgas.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЫ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Э. Раал

Резюме

В советской юридической литературе уделяется большое внимание проблемам уголовной ответственности несовершеннолетних и их освобождения. Однако, меньше внимание оказывается вопросам уголовно-правовой защиты несовершеннолетних, хотя она наряду с социально-бытовыми и педагогическими средствами играет важную роль в обеспечении нормального развития подрастающего поколения и предотвращении преступлений несовершеннолетних.

В докладе анализируются некоторые положения УК Эстонской ССР и показывается, каким образом действующее законодательство охраняет личность и права несовершеннолетних от преступных посягательств. Докладчиком вносятся также и некоторые предложения о дополнении действующего уголовного законодательства Эстонской ССР.

В ст. 121 УК Эстонской ССР предусматривается ответственность родителя за злостное уклонение от уплаты алиментов, установленных судом на содержание детей. Однако, в нашем законодательстве не предусматривается уголовной ответственности родителя за злостное невыполнение своих обязанностей как воспитателя даже тогда, когда ребенок в связи с этим развивается в неправильном направлении, морально разлагается и вступает на путь преступлений. В отношении подобного родителя возможно применить лишь меры общественного воздействия. Конечно, и выросший в таких семьях несовершеннолетний должен сам отвечать за свои поступки. Но было бы неправильным оставлять родителей безнаказанными или ограничиваться в отношении их всегда лишь мерами общественного воздействия. Необходимы более действенные правовые средства. Думается, что в этой части необходимо было бы взвесить дополнения и уголовного законодательства.

Моральной обязанностью каждого советского гражданина является охрана несовершеннолетних от разлагающего влияния алкоголизма. К сожалению, у нас имеется немало взрослых людей, которые вовлекают несовершеннолетних в пьянство и даже спаивают их.

Уголовное законодательство Эстонской ССР не предусматривает ответственности за спаивание несовершеннолетнего. Взрослые, подстрекающие несовершеннолетних к употреблению алкоголя, спаивающие их, имеют большую общественную опасность и тогда, когда несовершеннолетние не совершают под влиянием алкоголя никаких правонарушений. Думается, что для охраны несовершеннолетних от разлагающего влияния алкоголя следовало бы предусмотреть в нашем законодательстве строгую ответственность за спаивание.

Судебная практика по делам о половых преступлениях показывает, что преступники, имеющие склонность к удовлетворению половой страсти в извращенных формах, предпочитают своими жертвами несовершеннолетних. Это, вероятно, потому, что их подчинение или получение от них согласия проще, чем от взрослого. При этом попаданию потерпевшей под влияние преступника нередко способствует незнание и наивность несовершеннолетней в элементарных сексуальных вопросах, хотя дело и связано с ученицами старших классов. Своевременное и умелое сексуальное воспитание в школе сыграло бы важную роль и в охране несовершеннолетних от подобных преступлений.

Некоторые исследования показывают, что из совершенных в отношении несовершеннолетних половых преступлений три четверти имели место под влиянием алкоголя. Причем нередко потерпевшими оказываются несовершеннолетние, которые сами вместе с виновными употребляют алкоголь, не умея бояться его воздействия, пьянеют и становятся жертвой преступника. Противоалкогольное воспитание должно было бы занимать в советской педагогике достойное место как, например, атеистическое воспитание. Алкоголизм в современных условиях вреден не меньше для нашего подрастающего поколения, чем религиозные пережитки.

Недавно в газете «Nõukogude Õpetaja» («Советский учитель») велся живой обмен мнениями о важнейших проблемах воспитания молодежи. В ходе дискуссии было выражено и мнение, что в основном ограниченность мер наказания и предоставленные несовершеннолетним широкие права во многих юншах внедрило чувство безответственности и ненаказуемости, чем в свою очередь объяснимо их неправильное поведение. Во избежание такого положения некоторые считают необходимым расширение прав педагогов и усиление применяемых в отношении учащихся воспитательных мер, особенно же, наказаний, а также рекомендуют ограничение прав и льгот несовершеннолетним и понижение возрастного предела привлечения их к уголовной ответственности. Автор не полностью разделяет эти мнения и показывает, что возникновение чув-

ства безответственности и неправильного поведения несовершеннолетних нельзя объяснить только указанными обстоятельствами. Возможно, что для усиления режима спецшкол необходимо также увеличить и количество воспитательных мер, в том числе и наказаний. Разрешение этих вопросов — неотложная задача нашей педагогики. Игнорировать установки науки и считать верным каждое средство и каждый метод, который дает (или мнится, что дает) в конкретном случае положительный результат, опасно.

Рассматривая отдельные вопросы домашнего воспитания несовершеннолетних в докладе отмечается, что некоторые исследования показывают, что дома в отношении детей физическое (телесное) наказание применяется еще значительно широко. Так из опрошенных 100 семей в 93 применяли физическое наказание. К сожалению, в советской педагогике на вопрос о применении физического наказания дома обращается мало внимания. Наука должна дать и на этот вопрос обоснованный ответ.